

לדמות המפקד

העצמי, הכובש את אמון זולתו. הדבר בא גם בעטיים של האנשים שיצרו את ההוי הזה, נערים של בית אבא ואמא, נערים אשר כיתמו עט ואת לחרב. הסהם שקיימו את המסגרת הנאותה לרעיון, ויצרו את הכלים הדרושים לקליטתם של נערי הפרברים ובני עליית הנוער שלא האיר להם המול בנוגע ל- השפעה מבית. — — —

אהרון שטולץ ז"ל, כאשר הוא דן בהכשרת מפקדי מח- לקות צעירים לתפקידם הקשה והאחראי אומר כי הדבר החשוב ביותר בפגישה עם החניכים הוא לדעת לראות בכל פקיד את האדם והחבר לרעיון. דבר פשוט להלכה ועם זאת כה קשה לביצוע. הן בקטנות האפורות של יום-המעשה אין רואים הפקודים, כדברי השיר, אלא "כי הוא הכביד את כולו ורכב, הוא לא חס על זעה ועל פרך. ואתה, לעתים, נו, גלויות) איך קיללת בשבע לשון". אך הטוראים הבינו כי כל מה שהמפקד עושה, אינו עושה אלא למען הכשרים לאותה משימה, ואינו איש זר להם, כי אם "רק שנתיים גדול הוא ממך, רק שני קורסים אי-שם בגליל" ולכן "הוא אוהב את 30 טוראיו בשדה במפקד לעת-ערב".

אכן בענין היחס החוזר של הפקודים למפקדם אין שוני בארגונים השונים. בכל מקום היה המפקד דמות רבת רושם ותוקף, המוערצת ע"י פקודיו שראו בו התגלמות הנושא שלמענו התנדבו. אפשר לתת דוגמאות לאין ספור, כמו יצחק הלוי שחבריו מנעו את יציאתו לקורס מ"מ כי חששו פן יעבירוהו מכאן לתפקיד אחר. מפקד כזה מושך את אנשיו לא בזכות המסגרת אלא בזכות כוח-הרצון של חניכיו הרואים בהתנהגותו מופת אישי (למשל בענין מש" מצת מים), ומסתכלים עליו כעל סמכות בעיניים צבאיים שמאחוריה עומדת ידיעה רכה. — — —

שאלת ה"מרחק" בין המפקד לאנשיו היתה אמנם מטרידה מאד. קושי רב עוד יותר היה נעוץ בעובדה שהיה זה שטח הפקר, בו איש כישר בעיניו יעשה, כי חוקים אין, והמסורת אינה אלא יחסית. אך בחירתם המוצלחת של המפקד דים שהיו אנשי הגות, ארהבי טבע ודבקים בחוץ שמרה מהתפרעות. בעזרת סגולותיהם אלה יכלו להלחם בנסיות קלוקלות כגון משחק קלפים שהתפשטו בעיקר בין ה"צנ חנים" בני הפרבר, ולגבש אותם עד כי לאט-לאט יהיו דומים למפקדיהם מכל וכל, ועד כי יהפכו המובחרים שבהם למפקד דים בעצמם. — — —

לידו הארץ, או יותר נכון לחניכי תרבותה, היה כל התהליך טבעי והסיסמה, טוב למות בעד ארצנו, השפכה עיקר, מובנת וטבעית. הוא היה אך מדורבן מדי פעם ע"י סיבות כמו שואת אירופה, שהיו גורמים לו זעזוע שהיה מביא נערים רבים לפתח לשכות הגיוס. פרשיות כמו הטבעת אנית-המעפילים, "סטרומה", מביאות את אסף בן יגור לקביעה כי "אינני יכול לתת למאורעות שמת- רחשים בעולם להתרחש כמו שהם, ואני בצד. אני רוצה לתת כתפי למאמץ על-אנושי זה להביא את הטוב לנו ולעולם". לנוער שבא מתו"ל ארצה להלחם בה, היו נימוקים משלו, מקבילים כמעט. ברובו הגדול היה זה נוער מאורגן בתנו-

כאופן כללי אפשר לחלק את המפקדים במלחמת השח- רור ל2 סוגים לפי מוצאם: ילידי הארץ (או כאלה שעלו אליה בשנות הילדות), ומתנדבים בוגרים מארצות הגולה. הרקע לפעולתם במלחמת השחרור, היה בעיקרו רקע אידיאולוגי, כמו שנראה מריבוי הארגונים וההתאגויות ששאפו לתקומת ישראל.

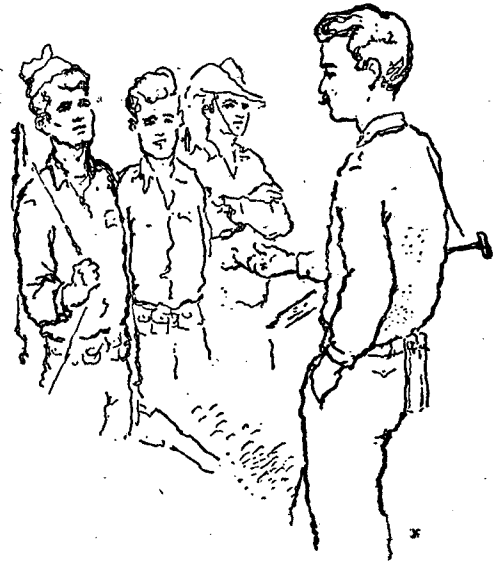
ראשית כל נברר, כיצד נתהוו המפקדים בני-הארץ, מה היתה הכשרתם ומה היה יחסם למשימה ההיסטורית. בני הדור היו בבחינת נעלם להוריהם ולעתים אף לעצמם. והרבה תהו הורים אם אותו חזון שהביא אותם לדבוק באדמה יתגלם בבניהם. כמעט תמיד היה הצבר מאכזב במידת-מה את הוריו. בילדותו חשבוהו לשטחי, גם, מחוצף וחסר-מעוף. אולם הוא הכיר את עצמו היטב, כמו שכתוב אסף כץ ז"ל, מפקד יחידת הדרוזים, לנערותו: "אני פתח — כך הרבה חושבים. אני פרא אדם, קל-דעת, איני יודע חוק, עדינות, מוסר ומשמעת. — — — ואת אינך יודעת שזאת היא המסכה, שזהו המסווה הטוב ביותר להרבה מצבים — כל ארגון חינוך את פקודיו ואת מפקדיו בצורה אחרת. לא היה דומה הפלמ"חניק לאיש לחי"י, ואיש האצ"ל לאיש הד הגנה. אולם הצד השווה שבכולם היה נאמנותם לרעיון. לא היה מפקד בשכר, או אדם שבא לארגון כדי לעשות קריירה גשמית מתוך כוונה תחילה. יצחק זבולוני איש הפלמ"ח מספר על נסיונו להתחמק מקורס מכי"ם בפלמ"ח. ואומר אברהם ורד איש לחי"י כי לא רצוהו היה למ"כ עם בואו לצבא. אותם שהיו צריכים לפקד, קיבלו על עצמם את העול הנוסף, מתוך רגש אחריות ציבורי, בידיעתם שאין זאת אלא חובה נוספת, ששירותם המתנדב מטיל עליהם. — — —

"התחשבנו בדעת החיילים, כי אין לך קנה-מידה נאמן יותר לטיבו של מפקד מהיחס של פקודיו". המועמד לפיקוד חייב להיות מחונן בסגולות של יושר-לב ונקיון-כפים, להיות איש תבונות, בעל שפה ברורה, שקוף, זיקן, קרירות, בעל כושר-מנהיגות, אימץ-לב וכיוצא בזה. "אולם רגל הצורך הגדול במפקדים, הרי גם מועצמ שאינו איש סגולות מובהק אפשר להרשות לו להשתתף בקורס מפקדים מתוך תקוה שתכונותיו תתבלטנה בעתיד". במטה הפלמ"ח הבינו כי מפקד גרוע מחנך חיילים גרועים לכן יש להמנע מלעשותו מפקד ממש אלא אם גילה את המינימום ההכרחי של הסגור לות הדרושות למנהיג בקרב. — — —

המחסוה החמור באנשים גרם להטיל על כיתה, לעתים תכופות, תפקידי מחלקה. לכן היתה גם הכשרת המכי"ם בפלמ"ח וביתר הארגונים קשה ומיגעית: "קורס המכי"ם נמשך שנה תמימה כמשטר עבודה ואימונים. הקורס הכיל הרבה וכיחוד הפרק הנקרא אהרונג. זה היה גם הפרק המענין ביותר ונתן אפשרות לפתרון הבעיות הטקטיות ליזמה אישית ופיתוח מחשבה". "ההוי דורש אנשים מיוחדים במי- נס". השכלתו של מפקד אינה תנאי ראשון בתפקידו. אף על פי כן ראוי ורצוי להשקיע את כל המאמץ להעלות את רמת השכלתו ולהרחיב את אפקיו. שכן ככל שילמד וידע יותר כן ישיכל לנהל את יחידתו, וזה במידה יגדל בשחונו

את עצמו אחראי להם באופן מוחשי, ולכן יוצא הוא אתם ככל פעם — — —

המפקדים למדו לחשוב בהתאם לתנאים: מפקד טוב צריך לחשוב: א) על ביצוע תפקידו זה וזה. ב) כדי לבצעו בהצלחה דרושים כך וכך אנשים. ג) ובכך אבצע את התפקיד בצורה זו וזו. ד) אולם יש לי רק מספר זה של אנשים. לכן תכונתי תשתנה בהתאם למספר האנשים. ואכן כך חשבו המפקדים וכך פעלו, ולשם כך הקיפו את עצמם באנשי המסוגלים להחליטם לקראת ההכרעה הגדולה: מלחמת השחרור — — —

המפקד — הוא חברם הבוגר והמנוסה יותר של אנשיו

בכל המקומות בלטה דמותו של המפקד שהיה ראשון להתקפה ואחרון לנסיגה, ורשם את אחד הדפים המזהירים בתולדות המפקדים בצבאות העולם כולו. המפקדים שילמו את המחיר עד תומו: מעשרה קבין של גופלים נטלו הם תשעה ביחס. אנשי המטה בפלמ"ח שוחחו על האחוז הגדול מחוץ לכל פרופורציה של מפקדי הפלמ"ח הגופלים בקרבות. הסיבה היתה כי נטעו בלבם של המפקדים את המסירות ללא גבול לענין, ללחימה על המפעל. ובעיה קשה היתה זאת כיצד להסביר למפקדי הפלמ"ח שחריגה מעבר לגבול מסוים של סיכון עצמי יש והיא מייקה לענין. בולט תפקידו של המפקד בישובים וצורים. — — — כאשר פרצו הטנקים למשק בניצנים, ואין להדפם, הרי יוצא המפקד לקראת האש ודגל לבן בידו. את מסירות החברים למפקדם מדגימה כאן חוברת היוצאת עם מפקד כפר-עציון רק למול והיא מתאבדת ע"י הריגת הורגו. מפקד כפר-עציון רץ למול הפורצים למשק הנכנע, ומבקש למנוע בעדם מלהרוג את הבלתי-לוחמים, אף על פי שהוא יודע שאין לו תקוה. אך עליו למלא את חובתו האחרונה כמפקד. אף מוש, מפקד הגוש, כשהוא נפצע, ממשיך הנו לפקד על ההגנה בגוש, ובהרגישו כי קיצו קרוב הוא נפרד מהחברים מלא דאגה לנשק. את הנשק שלא תוכלו לקחת אתכם במקרה של צורך להסתלק מהגוש — הטמינו. היה זה אותו מפקד עצמו. שניסה להתגבר על ההבדלים ברוח בין הקיבוצים הדתיים לבין חילי הפלמ"ח החילוניים ברוכס שבאו אליהם.

את העזת המפקד אנו רואים בכיבוש איבדים. למ"מ יוסף זאבין נותרה רק מחלקה אחת לאחר שיצא בראש שתי מחלקות לכבוש את המשלט המבוצר, ומחצית אנשיו נפגעו. במקום לסגת החליט להמשיך, והם הסתערו תוך צעקות: "באו יהודים", (השפעה פסיכולוגית!), על המשלט המבוצר וכבשו. ש"חוצפה" הנה תכונה פיקודית מצוינת הוכיח מ"כ שנועד לחסום בראש שבעת אנשיו, את הדרך מביריה הערבית לעין-יתון המותקפת על ידינו. כאשר החלה משטרת הר"כנען לצלוף אש לעבר המתקיפים נמצאה הכיתה בתחום האש. במקום לסגת ולהפסיק לשלוט בדרך, החליט המ"כ להסתער על ביריה. בתחילה נתקל באש חזקה אולם מאחר שלא נשוג, החל האויב לנוס בחשבו שלפניו חלק מכוח גדול. על רוב ערכו של המפקד בקרב אין צורך בהוכחות. אולם כאשר נהרג המפקד בעצם פעולת ההתקפה כמקרה של עודד חי, מפקדה של פלוגת הגוער "היונתן", שהיתה צריכה לכבוש שני משלטים החול-ים על עין-כרם היה ערך לא יתואר להתנהגותו השקטה של מ"מ אליהו ליכטנשטיין, שארגן מחדש את הפלוגה העלה בפיה את הסיסמה "בעד עודד!", וכבש את שני המשלטים

עות-נוער שעליהם לארץ היתה רק פתיחה למעשים שבוצעו במסירות מתוך הכרה ברורה, מתוך יריעת המצב בבית הישן. הם באו רדופי חרב, ואף אלו מביניהם שלא היו חברי תנועות-נוער חלוציות הכירו בצדקת הציוניות מתוך הכרח המציאות. לא מעטים מהם עלו לתפקידי פיקוד ונת-אקלמו במהירות באורח החיים בארץ והתמצאו בסבך הבעיות האידיאולוגיות שבה. הם, שאיבדו את כל היקר להם, זעקו לנשק אך הבינו ברובם, כמו דני מס הישראלי, כי הפרישה מתוך הכלל, או הפגיעה בחייל הבריטי הממוצע שאינו רע מטבעו, אינן מוסיפות רבות למאבק — — —

הדרגה הטיפוסית ביותר למפקד במחתרת היא דרגת המ"מ. כי עליה ובעיקר על פיה מוטל היה בל עומס האחריות ליצירת הכוח והכשרתו, וכן לניהולו בקרב. בתחילה היה המ"מ מפקד בלתי ישיר, ורק המ"מ היה המפקד של היחידה הקבועה. אולם דרוג מלאכותי זה נעלם, כי מעמדו של המ"מ צריך לאפשר לו להמצא ביחס קרוב יותר לאנשים מאשר המ"מ, ולשמש במקרים מסוימים כמחוך בינו לבניהם. ביחס לטוראים על המ"מ להיות החבר הבוגר והמנוסה יותר, העובד עמם ומשתתף במידת האפשר בחייהם היומיומיים. מצד שני, על המ"מ לשתף את המ"כים עד כמה שאפשר יותר בידיעת ענייני המלחה, להיועץ יחד אתם ועם זאת להשאר הפוסק האחרון. גיבוש מסקנות כזה היה הכרחי, ביחוד כאשר התחילו לחזור המתנדבים לבריגדה, שהיו אמנם עשירים יותר בנסיון צבאי אך הביאו אתם מושגי משמעת ודרוג שלא התאימו לתנאי צבא בלתי סדיר. אמנם, גם הצבא הבלתי-סדיר שואף לפתח בתוכו בתקופת סדירותו גרעיני סדירות, אולם גרעינים אלה צריכים להיות מוסיים בו עמוק ולהתבטא בהכרה הפנימית ולא בברק דרגות חיצוני.

עוד בימי המאורעות סיפר מ"מ שאינו יכול לשלוח את אנשיו לפעולת הבטחה שגרמית בלעדי, כי מרגיש הוא

הבנות כבשו את מקומן והפכו להיות מפקדות

והרגלים את המסורת של יחסי אתונה בין הלוחמים לבין עצמם וכן בינם למפקדם. כי חיוני הוא שהמפקד הנמוך המתחיל במפקד חוליה וכתה יהיה חודר כוח התלהבות לבצוע משימות אמונים ולא ירגיש עצמו כברגים הממלאים פקודות. המטרה היא לראות את כל פיקוד היחידה כמשפחת מפקדים אשר הבעיה העיקרית שלה היא להעלות את רמת המפקד הנמוך ולעשותו שותף למשימה. אפשר לציין כי ברוב המקרים ההצלחה היתה מלאה. היחסים הטובים בין מפקדים לבין עצמם גרמו ליחסים משותפים בין מפקדים ישירים לחניכים ומאריך להעלאת רמת האמונים. צה"ל נכנס במשך הזמן למסגרת שאף כי רב בה עדיין החסר והסתום וישנם פתרונות ארעי ולבטי קשיים הרי ממוגת היא בתוכה בצורה מקורית (ביחוד ניכר הדבר ביחידות מקוריות כגון הנח"ל) את זרגת האימונים הגבוהה וההוי החברי בין מפקד לפקודיו שהיא מורשת מלחמת השחרור.

עדה כהן

בתנועת איגוף מהירה. בכל מקום שבו נמצא המפקד שלא נבון ולא איבד את עשתונותיו היו אף האנשים לוחמים בעוז ואומץ, כי השמיעה עליהם דמותו. למשל, המ"כ צביקה דרורי ז"ל אשר בהתקפה על קקון פעל בקור-רוח במקלע נגד טנק שהתקרב עד 200 מ'. אף כאשר חל קלקול במקלע, לא נבהל אלא תיקנו. בנימין פרסיץ מבקש לצאת עם הל"ה, בטענה כי קציני-הסברה מקומו בשדה הקרב, וכי שם נעשית ההסברה היעילה ביותר.

בסיכום אפשר לומר שהדאגות לנשק ולחבר היו שתי הדאגות העיקריות שעליהן הקריבו מפקדים את נפשם. הדוגמאות לכך רבות מאוד. למשל, יורם טרבלסי, מפקד משורין שבתוכו מרגמת "דוידקה", בקרב נבי שמואל. אנשיו נפצעו ובתורם אלחוטאי שידר למחי' כי הוא מפיצץ את המשורין למען לא תפול ה"דוידקה" בידי אויב, וכך עשה. אף בנוגע להצ' לת פצועים, רבות העובדות מאוד. הטוראים היו נושאים את מפקדיהם הפצועים מרחק רב, ולפעמים היה מפקד גוסס משחרר אותם מן החובה הזאת ע"י איבוד עצמו לדעת. אופייני מקרהו של שמעון קופרמן, אשר המ"כ שלו נפצע במתקפה על זרעין, ובנסיגה לא יכלו לאסוף את הפצועים. אף על הפקודה ועל אף הסכנה לקחו על גבו ונשאו מרחק 5 ק"מ וגם את המקלע שלו לא עזב! המפקדים אף הם מסרו חיייהם לעתים קרובות ע"מ להציל את זולתם. טרגי בנטיבותיו היה מוחו של מי"ם אסף כץ איש יגור, מפקד יחידת הדרוזים אשר נהרג בהצילו חייל דרוזי פצוע. אך כמוהו היו רבים רבים, עד אשר יצחק שדה ויצחק דובנו נאלצו לקבוע כי "יש להסביר למפקדי הפלמ"ח, שחרי"גה מעבר לגבול מסוים של סיכון עצמי, יש והיא מוזיקה לעיני. המפקד חייב להבין כי אם הוא נופל יש והוא מקפח גם את המערכה וגם את אנשיו הנתונים לפיקודו". גם הבנות כבשו את מקומן והפכו להיות מפקדות. הופע' תה של מפקדת בשורות הפלמ"ח הדהימה, הרגיזה והעליבה את הערבים. מפורסם מקרה נתיבה בן יהודה, מי"כ של כיתת-חבלנים בגליל-העליון — — —

רב-גונים הוא צה"ל, ויחידותיו מרובות פנים הנון. דומה שצה"ל כולל בקרבן את כל גרעיני הכוח שיצרו את מדינת ישראל תוך תיאומן למסגרת ממלכתית. צה"ל מבקש לשמור על אותה רוח שטייעה לנצחוננו. "רוח" משמעה — פיקוד יעיל ומדרבן להעזה מתוך הכרה. אין צה"ל מסתפק באימון המפקד הגבוה בלבד. חשיבות רבה נודעת למפקד הנמוך, המ"כ, וכאן ממשיך צה"ל ביחוד בחילות הצנתנים